

ТАҚРИЗИ

Муқарризи расмӣ ба дессертатсияи Ҳабибулло Ҳамроев дар мавзуи «Ҷанбаҳои педагогии ташаккули малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуурона дар хонандагони синфҳои ибтидой», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст.

Мавзуи рисолаи илмии Ҳамроев Ҳабибулло, ки ба ташаккули малакаҳои кор бо матн ва дарки маъно дар ниҳоди хонандагони синфҳои ибтидой баҳшида шудааст, дорои муҳимияти хоси таълимӣ ва тарбиявӣ буда, дар самти ба камол расонидани насли дорои маърифату фарҳанги воло мавқеи муҳимро ишғол менамояд.

Муҳимияти мавзуи мазкурро ба инобат гирифта, Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти кишвар мухтарам Эмомалӣ Раҳмон бо мақсади баланд бардоштани завқи китобхонӣ, тақвияти нерӯи зехнӣ, дарёфти чеҳраҳои нави суханвару сухандон, арҷ гузоштан ба арзишҳои миллию фарҳангӣ, инкишофи қобилияти эҷодӣ, таҳқими эҳсоси худогоҳию худшиносӣ, такмили захираи лугавӣ, тақвияти ҷаҳони маънавӣ миёни аҳолии кишвар, аз ҷумла тарбиягирандагон ва хонандагони муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва миёнаи умумӣ донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти ибтидой, миёна ва олии касбӣ, баъд аз муассисаҳои таҳсилоти касбӣ, калонсолон ва намояндагони касбу кори гуногун бо амри худ (аз 05.02.2019, №АП-1339) бар бораи гузаронидани озмуни «Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст»-ро ба тасвиб расонданд.

Гуфтани бамаврид аст, ки ғамхорӣ ва талошҳои Сарвари давлат ҳамон вакт натиҷаи хуб ба босро хоҳад овард, ки агар дар зинаи ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ завқи баланди китобхонӣ ва дарки маънои хондашуда ташакkul дода шавад. Зоро таълими ибтидой заминай муҳимтарини ташакkulёбии шаҳсият ва таҳқурсии устувори минбаъдai омӯзиш буда, ҳамчун баёнгари самти дастовардҳои мактабиёни хурдсол дар фаъолияти ояндаи онҳо нақши муҳим мебозад.

Аз ин рӯ, дар мавзуи мазкур таъкид карда шудааст, ки таълим дар синфҳои ибтидой тавре бояд ба роҳ монда шавад, ки хонандагони синфҳои ибтидой на танҳо хондану навиштан ва ҳисоб карданро аз худ намоянд, балки аз ҷиҳати тафаккур ва эҷод рушдёфта бошанд, фикрашонро дуруст баён карда тавонанд. Ба ибораи дигар, кӯдак дар ин синну сол бояд он ҷизеро аз худ кунад, ки ба ташаккули салоҳиятҳои асосӣ, аз қабилий; маҳорати омӯхтан ва мустақилона ҷустуҷӯ намудани

дениш, рушди тафаккури мантиқӣ, эҷодкорӣ, коммуникативӣ, ки ҷиҳати пешбури фаъолият барои ӯ имрӯзу фардо заруранд, батадриҷ мусоидат намояд.

Дар рисолаи илмӣ бамаврид баён карда шудааст, ки хониши бошууруна яке аз мақсадҳои асосии таълими фанни забони модарӣ дар синфҳои ибтидой ба ҳисоб рафта, дарк кардани мақсаду маъно ва рушди қаломи бадеъ аз он вобастагии қалон дорад. Таъкид карда шудааст, ки якбора кӯдакро ба хониши бошууруна омода кунонидан кори сахл нест. Он аз омӯзгорон тақозо менамояд, ки пайдарҳамии омӯзиши сифатҳои хониш, ки аз хониши дуруст, хониши буррову равон, ифоданоку бошууруна иборатанд, риоя карда шаванд.

Муаллиф бо такя ба тавсияҳои муҳаққиқон кор бо матн бо мақсади дарки маъноро бо қисматҳои зерин пешниҳод намудааст:

1. Суҳбати муқаддимавӣ
2. Хониши мустақилонаи матн
3. Ба қисмҳо ҷудо кардани матн ва таҳлил
4. Нақли мазмуни асар (мухтасар, интихобӣ, муфассал)
5. Хониши тақорори қисматҳои асар
6. Кор бо қалимаҳои душворфаҳм (лугат)
7. Ҷудо карда тавонистани қалимаҳои қалидӣ
8. Кор бо варақаҳои тақсимотӣ ё аёният
9. Ҷамъбаст
- 10.Хулосабарорӣ

Аҳамияти назариявии тадқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муҳаққиқ яке аз омилҳои асосии ташаккули малакаҳои хониши бошуурунаро дар заминаҳои педагогӣ- психологияи инъикос намудааст. Дениши ҳақиқӣ ва хониши бошууруна танҳо дар ҷараёни фаъолона аз ҳуд намудани маводи таълими бе даст меояд. Фаъолнокӣ бошад аз хонандагон нисбат ба маводи омӯхташаванда, нисбат ба супоришиҳои омӯзгор ва китоб диққатнокиро талаб мекунад: дар ин маврид ақл, фикр, ирода, маҳорат ва хулқ ба кор банд мешаванд. Дар ин ҳусус академик Лутфуллоев М. таъкид карда буд: « Мазмуни маълумотро оид ба грамматика ва имло танҳо ҳарактери денишҳои дар муассисаи таълими беён мекардагӣ муайян намекунанд. Вай, пеш аз ҳама, аз ҷашмаи силсилаи илмҳои даҳлдор об меҳӯрад. Ҳамин ғуна илмҳо дидактика ва психологияи бачагона мебошанд. Ҷаро? Аввал ин ки, маводи омӯхташаванда мувофиқи ҳусусиятҳои синну соли бачагон интихоб карда мешавад. Мазмуни фанни таълимиро на танҳо мазмуни илми даҳлдор муайян мекунад, инчунин ба онҳо вазифаҳои таълими –

тарбиявие, ки чамъият ва давлат дар муассисаи таҳсилоти ибтидой мегузорад, вобаста аст»

Ба ақидаи Ҳамроев Ҳ. яке аз омилҳои ташаккули малакаи хониши бошууруна ин истифодаи бамавриди воситаҳои фразеологӣ мебошад. Дар натиҷаи судманд истифода намудани раванди таълимии мазкур завки хонанда дучанд гардида. аз ташбех, тимсол ва дурри бебаҳои қаломи бадеъ воқиф гардида, ба мутолиаи асарҳои бадеии ниёгон меҳр пайдо мекунад.

Дар рисола оид ба таълими ҳамгиро, ки омили дигари рушди малакаи хониши бошууруна мебошад, далелҳо оварда шуда, дар интиҳо талаботи Стандарти таҳсилоти ибтидо инъикос ёфтааст: « Мазмуни фанни забони модарӣ дар синфҳои ибтидой бар асоси маълумоти муосири забоншиносӣ, адабиётшиносӣ, дидактикӣ, психологӣ ва дигар илмҳо ташкил ёфтааст. Аз ин рӯ, забондонию забономӯзии талабагонро таълими ҳамаи қисмҳои забоншиносӣ – овошиносӣ, грамматика, лексика, услуг, имло ва хониши ифоданоку эзоҳӣ ташкил медиҳад. Таълими забони модарӣ чунон ба роҳ монда мешавад, ки ҳамаи ин қисмҳо дар робита бо ҳам ҳамгиро омӯхта мешаванд.»

Муҳаққиқ бо далелҳо бартарии таълими муносибати босалоҳиятро нисбати таълими анънавӣ исбот намуда. усулҳои босамари раванди мазкурро равшану возех дарҷ намудааст. Дар раванди таълими интерактивӣ мавқеи асосиро хонандамехвар ишғол намуда, фаъолиятҳои гурӯҳӣ тақвиятбахши малакаҳои дарки маъно мегарданд. Истифодаи шаклҳои гурӯҳбандӣ ва ҷобаҷогузории мизу курсиҳо хеле ҷолиб тасвир ёфтаанд:

- «Қатора» (чойгиршавии мизу курсиҳо паси ҳам)
- «Наълшакл»
- «Мизи машваратӣ»
- « Нимдавра»
- «Секунчашакл»

Вобаста ба стандартҳои ҷаҳонӣ мутобиқ гардонидани раванди таълим дар асоси назарияи Дейл Карнегӣ се қисмати асосии дарси муосир ҳалли ҳудро ёфта, пешкаши омӯзгорони синфҳои ибтидой гардонида шудааст:

Дейл Карнеги чунин таҳқиқ ва ояндабинӣ кардааст:

- Гӯш кунам – 20%;
- Бинам – 30%;
- Бинам ва шунавам – 50%;
- Баҳс кунам – 70%;

- Биомўзонам – 90%-и маводро дар хотир дорам [89].

Дар қисмати водоркунӣ омодашавии хонандагон ба дарс, алоқамандии мавзуи гузашта бо мавзуи нав ва алоқамандӣ бо ҳаёти имрӯза мавриди баррасӣ қарор дода мешавад.

Дар қисмати даркнамоӣ коркард намудани маводи пешниҳодгардида дар якҷоягӣ бо хонандагон ба роҳ монда мешавад.

Дар қисмати мулоҳизаронӣ чамъбости натиҷаи фаъолият ва хулосабарорӣ амалӣ карда мешавад.

Муаллифи рисолаи илмӣ ба омӯзгорони синфҳои ибтидой пешниҳод намудааст, ки ба истиснои доштани малакаҳои актёрий малакаҳои режисёриро низ ба пуррагӣ аз худ намоянд. Зоро маҳз омӯзгори ҷорои сифатҳои режисёрий метавонад хонандагони худро малакаҳои актёриро омӯхта, потенсиали зеҳнӣ ва маҳорати онҳоро ошкор ва рушд дихад.

Унвонҷӯ дар фарзияи тадқиқот асосҳои назариявӣ - амалӣ ва технологияи таълим ҳангоми қироати матн ва дарки маънни он, моҳияти соҳтори дарсҳои ҳамгирои фанни забони модарӣ, маҷмӯи қисматҳои асосии омӯзиши матнҳо барои хониш, истифодаи маводи дидактикий ва иттилоотӣ – инноватсионӣ, усулҳои таълими забони тоҷикӣ бо дарназардошти рушди босуръати илм, дастур ва тавсияҳои методӣ возех инъикос намуда, ки истифодаи саривақтии он аз манфиат орӣ нест.

Дар навғонии илмии тадқиқот асосҳои методологии омӯзиши проблемаҳои ташаккули малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуурона коркард гардида, роҳу усулҳои ташаккули малакаҳои кор бо матн ва дарки маъно дар асоси истифодаи усулҳои фаъоли таълим пешниҳод гардида, бартарии таълими муносибати босалоҳият исбот ёфтаанд, ки эътимоднокии болоравии сифатнокӣ ва сатҳи дониши хонандагонро таъмин менамояд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот дар он зоҳир мегардад, ки самаранокии моделҳои пешниҳодшуда оид ба ташаккули малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуурона дар дарсҳои забони модарӣ собит шуданд;

- Старатегияҳои рушди малакаҳои кор бо матн ва дарки маъноро дар асоси озмоиш санҷидашударо пешниҳод менамояд;
- натиҷаҳои тадқиқот метавонанд ҳангоми коркарди ҷанбаҳои методии баланд бардоштани самаранокии дарсҳо ва сифати дониши хонандагони синфҳои ибтидой истифода гардида, мавриди таваҷҷуҳи мутахассисони соҳаи педагогика, психология ва методикаи таълим дар синфҳои ибтидой қарор гиранд;

- тавсияҳои методӣ метавонанд амалан дар раванди омодасозии омӯзгорони синфҳои ибтидӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбии равияи омӯзгорӣ, дар курсҳои такмили ихтисос, таҳияи дессертатсия, корҳои курсӣ, дипломӣ ва реферативӣ истифода шаванд.

Аз истифодаи адабиёти мутолиашуда маълум шуд, ки муҳаққик дар таҳияи рисолаи илмӣ зиёд такопӯ намуда, метод ва воситаҳои таълими самарабахшро бо коркарди истифодаи арзишҳои миллӣ пешниҳод намудааст, ки ба рушди малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуруна мусоидат хоҳад кард.

Сарфи назар намудани кабудиҳои ӯҷаке, ки меҳоҳанд костагии ноҷизро ба рисола ворид намоянд, дуруст нест. Аз ин рӯ, пешниҳод карда мешавад, ки :

1. Истифодаи таҷрибаи кории худ фароҳтар нишон дода шавад.
2. Ғалатҳои имлоие, ки аҳёнан ба ҷашм мерасанд, ислоҳ карда шавад.
3. Истифодаи диаграммаҳо ҳангоми гузаронидани озмоишҳо ба талабот мувоғиқ буда, натиҷаи озмоишро муқаммал менамояд.
4. Дар боби 1.4 Мағҳуми дарк, мазмун ва моҳияти тафаккур. Аҳамияти истифодаи воситаҳои фразеологӣ ва тасвир дар ташаккули малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуруна (Саҳ. 24)

Оид ба масъалаи мазкур фикру мулоҳизаҳои хуб пешниҳод карда шудааст, аммо дар баъзе ҷойҳои кор ақидаҳо шудааст.

5. Дар исмҳои танҳову ҷамъ ва ибтидову интиҳои ҷумла дикқат дода шавад.

Ислоҳи саҳвҳо муҳтавои рисоларо таъсирбахш намуда, арзиши онро меафзояд.

ХУЛОСА

Рисолаи илмии Ҳамроев Ҳабибулло, ки фаъолиятҳои тадқиқотии ташаккули малакаҳои кор бо матн ва дарки маъноро дар бар мегирад, илман асоснок карда шуда, пешниҳод карда шудааст.

Тарз, усул ва воситаҳои таълим, эътимоднокӣ, пешниҳоду тавсияҳои аз ҷиҳати илмию методӣ асоси худро ёфтаанд.

Рисолаи илмӣ бо забони ноби тоҷикӣ навишта шуда, тартиби таҳия, ҷобаҷоғузории қисмҳои он ба пуррагӣ ба талабот ҷавобгӯ мебошад. Баъди ҷамъбости ҳар як боб хуносаҳо бароварда шудааст.

Микдори навишти рисолаи илмӣ коғӣ буда, бо пешниҳоду тавсияҳои назариявию амалӣ ва намунаҳову ҷадвалҳо таъмин карда шудааст.

Автореферат мундарицаи асосии рисолаи илмиро дар бар гирифта, бо мӯҳтавои дессертатсия мувофиқат мекунад.

Дар интиҳои рисолаи илмӣ омилҳои асосии рушди малакаҳои кор бо матн, дарки маъно ва хониши бошуурона ки илман собит карда шудаанд, манзури омӯзгорон гардонида шудааст.

Дессертация ба талаботи Тартиби додани дарацаҳои илмӣ мувоғиқ буда, муаллифи он Ҳамроев Ҳабибулло ба дарёфти дараи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ: номзади илмҳои педагогӣ, мудири кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидой ва таърихи Донишгоҳи давлатии Бӯхтар ба номи Носири Ҳусрав

Акбар Ниёзов

25.07.2022

Маълумот дар бораи тамос:

Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Бохтар, кӯчаи с. Айнӣ 12, Тел: (83222) 2-22-53 2-23-64
моб: (+ 992) 917-54-45-88. E-mail: > <niezov.1961@mail.ru>

«Имзои Ниёзов Акбарро тасдиқ мекунам»

1 Сардори раёсати кадрҳо ва корхони махсуси ДДБ ба номи Н. Хусравӣ

Шукурзод Ҷамшед

